

Jubileumsskrift

*med anledning av att kulturstipendiet
Årets Näverlur delas ut för 20:e gången*

Årets näverlur

Årets Näverlur är namnet både på en förening och på ett kulturstipendium. Vi firar i år (2024) att det är den tjugonde gången som stipendiet Årets Näverlur delas ut. Första gången var alltså 2005, då trumpetaren Urban Agnas fick ta emot stipendiet vid en ceremoni i Kungliga Musikaliska Akademiens hus i Stockholm. Sedan dess har Årets Näverlur delats ut varje år till någon i Norden verk-sam person, som på ett framstående sätt håller vallmusiktradi-tionen levande.

Årets Näverlur hette från början Rune Seléns kultur-fond och bildades 2005 på initiativ av Åke Edefors, Ann-Marie Sundberg och Salomon Helperin i sam-band med en hyllningskon-sert för att uppmärksamma

Runes fantastiska kulturgärning. Vid konserten fick Rune ta emot ett diplom undertecknat av flertalet av de svenska musikinstitutio-nerna. Där framfördes också av Stockholms symfoniorkester och flera riksspelmän ett musikstycke för femtio näverlurar, kompo-nerat för just detta tillfälle.

Syftet med det hela var att hedra Rune Selén för hans livslånga gärning med att bygga näverlurar, men också att jobba för att säkerställa fortsatt näverlurstillverkning efter att han slutat bygga.

Initiativtagarna till Årets Näverlur, fr.v. Åke Edefors, Ann-Marie Sundberg och Salomon Helperin.

2012 flyttade prisutdelningen från Stockholm till Göteborg och hålls sedan dess i Göteborgs Operans ändamålsenliga foajé i samband med Göteborgs Kulturkalas. Under kulturkalaset brukar också kurs ges i näverlursblåsning och en konsert i Göteborgs Domkyrka med stipendiat och solister. Konserten börjar och slutar med s.k. rundblåsning, där tonerna från näverlur, kohorn och kulning hörs klinga i kyrkans mäktiga rum.

Arbetsgruppen för Årets Näverlur: fr.v. Ida Malkolmsson, Britt-Marie Jonsson och Barbro Forsgren.

Arbetsgruppen för Årets Näverlur verkar direkt under Riksförbundet för Folkmusik och Dans, som finansierar stipendiet. Stort tack för det! Tack även till Kulturens, som under flera år stöttat verksamheten ekonomiskt. Vi vill också tacka Lennart Larsson som producerat denna jubileumsskrift och Ulrika Björnram som skapat Årets Näverlur-logotypen.

Vi vill välkomna alla att delta i aktiviteterna som Årets Näverlur anordnar och att upptäcka vallmusiken! För mer information se vår hemsida: www.aretsnaverlur.se

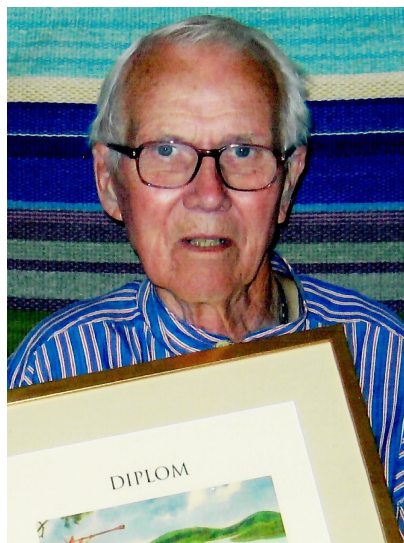
Arbetsgruppen för Årets Näverlur

Vem var Rune Selén

Rune Selén (f. 1916) var ett fenomen. Under sin levnad byggde han inte mindre än 11.075 näverlurar. Hans porträtt tecknades väl av John-Erik Eggens från Dalarnas spelmansförbund och av Runes efterföljare som lurmakare, Jan Nordkvist, i den nekrolog som infördes vid Runes död i Borlänge tidning och Falu-Kuriren den 10 november 2011:

Med sorg mottar vi beskedet att Rune Selén, Vår Herres Lurmakare, har lämnat oss.

Rune Selén flyttade till Mora i mitten av förra seklet för att arbeta på Mora folkhögskola. Han var allmänbildad och kunde undervisa i diverse ämnen, bland annat naturgeografi, botanik, musikhistoria och körsång. Efter 25 år vid Mora folkhögskola gick Rune i pension och flyttade tillbaka till hembygden i Alunda i Uppland.

Näverluren kom in i Runes liv en sommardag 1959 då Rune och en kamrat beslöt sig för att bygga varsin näverlur. Den första luren blev som den blev, men intresset väcktes. Rune bodde vid den tiden granne med Zorns gammalgård och när han fick i uppdrag att reparera en gammal näverlur kunde han lära sig hur den var gjord och hur nävret skulle lindas.

Då Rune tillfrisknade från en svår sjukdom 1961 kände han att han fick ett uppdrag från högre ort att vara Vår Herres Lurmakare i tacksamhet över att överleva sjukdomen.

Under drygt fyrtio år tillverkade han fantastiska 11.075 näverlurar.

Vid 84 års ålder hade han tillverkat 10.000 lurar, och under de följande sex åren tillverkade han ytterligare 1000. Rune Selén signerade och numrerade alla lurar samt bokförde vem som köpt dem. De flesta näverlurarna hänger nog på en vägg som dekoration, men många används som musikinstrument.

Rune Selén kunde räkna upp många kända trumpetare som köpt lurar av honom, bland andra Jan Allan, Håkan Hardenberger och Clark Terry.

All förtjänst på lur tillverkningen skänkte Rune till välgörande ändamål. Över tre miljoner kronor har under åren gått bland annat till skolprojekt i Afrika och Indien, hembygdsgårdar, Åmåsängsgården i Mora och Mora ungdomsspelmanslag.

Rune Selén var generös med sin kunskap och det var inga hemligheter eller konstigheter med tillverkningen. Lurarna tillverkades för hand, enda maskinen var en bandsåg. Ibland kom besökare till hans verkstad för att under hans handledning tillverka sin egen lur, och den framtida tillverkningen av näverlurar är tryggad tack vare yngre hantverkare som undervisats av Rune.

Närhelst näverlurar kommer på tal är det oundvikligt att Rune Selén och hans fantastiska gärning nämns med stor respekt, och så kommer det säkerligen att vara under lång tid.

Näverlurstillverkning idag

Stipendielurarna byggs nu av Jan Nordkvist, som är en av Sveriges (Världens) mycket sällsynta näverlurstillverkare. Hans verkstad ligger i Tällberg. Där tillverkar han lurar, horn och reparerar blåsinstrument vid sidan av jobbet som bleckblåspedagog.

Han bygger traditionellt i Rune Seléns anda och har lagt till en del innovationer, bl.a. kan näverluren byggas isärtagbar i två eller flera delar. Instrumentet blir då mycket lättare att transportera utan att spelbarheten påverkas.

En annan innovation är Granhornet – ett kohorn byggt av granträ. Speltekniken är densamma, men klangen är lite mjukare och de brukar upplevas som lättare att spela på. Fördelarna är att det är lättare att hitta material, eftersom moderna kor sällan har horn, och att det är lättare att göra många horn med samma tonhöjd.

För varje sålt granhorn eller såld näverlur skänker Jan en slant till det internationella ungdoms-musiklägret Ethno.

Årets Näverlur, stipendiater

2005 Urban Agnas

Urban Agnas (f.1961) är en svensk trumpetare och trumpetpedagog bördig från Leksand. 1987-89 var han solotrumpetare i Göteborgs Symfoniker och 1989-92 i Stockholms filharmoniska orkester. Sedan 2002 är han professor i trumpet vid musikhögskolan i Köln. Han deltog i Eurovision Song Contest 1988 tillsammans med Tommy Körberg då de framförde Stad i ljus.

2006 Sven Berger

Sven Berger (f. 1938) växte upp i den folkmusikaliska traditionen i Orsa. Han var från 1967 anställd vid Musikmuseet i Stockholm, där han uppmärksammades av Jan Johansson som engagerade honom som multiinstrumentalist och improvisatör på skivan Musik genom fyra sekler. År 1973 flyttade han till Göteborg, där han kom att verka som lektor i äldre epokers musik fram till pensioneringen 2003. Han har även medverkat som skribent i Sohlmans Musiklexikon och Nationalencyklopedin.

2007 Ib Lanzky Otto

Ib Lanzky Otto (1940-2020) föddes i Danmark men växte upp på Island, där hans pappa Wilhelm var hornist i symfoniorkestern. Ib började spela valthorn för sin pappa och var hornist i Hovkapellet 1958-61, då han fick anställning vid Stockholms filharmoniska

orkester, där hans pappa spelade förste-horn. Ib pensionerades 2007. Han gjorde sig ett stort namn internationellt som solohornist och han var invald i Kungl. Musikaliska Akademien. Han är känd för sin mästerliga spelteknik, musikalitet och exemplariska tonkvalitet.

2008 Ale Möller

Ale Möller (f. 1955) är en svensk kompositör och multiinstrumentalist, som spelar bouzouki, mandola, dragspel, flöjt,

skallmeja, hackbräde, harpa m.m. Han spelar både traditionell skandinavisk folkmusik och s.k. världsmusik, där han kombinerar den svenska traditionen med inslag från Shetland, Grekland, Indien och Västafrika. Han har medverkat på ett 50-tal inspelningar. För sitt gränsöverskridande arbete med musik belönades han 2023 både med Medaljen för tonkonstens främjande samt Folk- och världsmusikgalans hederspris.

2009 Annamia Larsson

Annamia Larsson (f. 1980) har både studerat och varit lärare på valthorn vid Kungliga musikhögskolan i Stockholm. Hon har även studerat i Wien. År 2002 blev hon alternerande stämledare för hornsektionen i Hovkapellet och sedan 2008 är hon solohornist i Gävle Symfoniorkester. Dessutom är hon medlem i Stockholm Chamber Brass, ordförande i Svenska Hornsällskapet och nyligen invald i Kungl. Musikaliska Akademien.

2010 Frøydis Ree Wekre

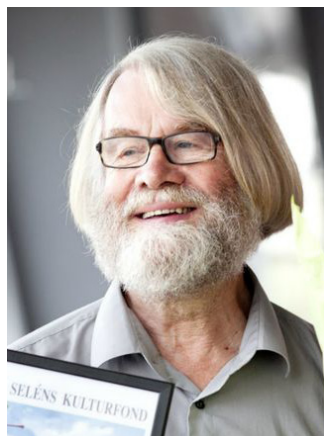
Frøydis Ree Wekre (f.1941) började på piano och violin innan hon vid 17 års ålder övergick till valthorn. Efter två års studier för storheter som Wilhelm Lanzky Otto och Vitaly Bujanovsky erbjöds hon jobb i den norska operaorkestern och 1961 vid Oslos filharmoniska orkester, där hon verkade till sin pension 1991. Från 1973 arbetade hon också vid Norska musikakademien, där hon från 1991 var professor i hornspel och kammarmusik för blåsare. 2023 tilldelades hon St. Olavs-orden.

2011 Trumpetarna i Filharmonin

För ovanlighetens skull ett kollektivt stipendium. Hela trumpetsektionen i Kungliga Filharmonikerna, bestående av Joakim Agnas, Bengt Paulsson, Michael Streiffert och Mikael Nilsson, tilldelades Årets Näverlur "för enastående betydelse som föredömen på hög konstnärlig nivå, både som orkester- och kammarmusiker, samtidigt som de verkar obehindrat inom alla genrer på folkmusikalisk grund".

2012 Dan Hjalmarsson

Dan Hjalmarsson (f. 1946) kommer från Grängesberg i Dalarna. Han utbildade sig på horn vid Kungl. Musikaliska Akademien i Stockholm, bl.a. under Wilhelm Lanzky Otto. 1968 blev han erbjuden jobb som hornist vid Stora Teaterns orkester i Göteborg, sedermera GöteborgsOperan. Under många år var han ordförande i den då mycket livaktiga Göteborgs hornklubb. Efter pensioneringen har han ägnat mycket tid åt kohornspel.

2013 Nils Landgren

Nils Landgren (f.1956) är en internationellt verkande, professionell trombonist. Med sin stora bredd har han varit involverad i olika projekt inom jazz, rock, soul och hip hop. Han har medverkat på över 500 album, även ihop med stora internationella stjärnor. Han är dessutom professor vid musikhögskolan i Hamburg och vid musikkonservatoriet i Shanghai. Han har belönats med bl. a. Medaljen för ton-

konstens främjande, kungliga Litteris et Artibus, och tyska Bundesverdienstkreutz. Därtill är han hedersdoktor vid Karlstad universitet

2014 Hildegunn Øiseth

Hildegunn Øiseth (f. 1966) är en norsk jazzmusiker som spelar trumpet, flygelhorn, bockhorn och näverlur. Hon är utbildad vid Musikhögskolan Ingesund och var anställd vid Bohuslän Big Band 1990-99, varefter hon verkade i Sydafrika t.o.m. 2001. Hon turnerade under en längre tid även i Asien och Mellanöstern och återvände sedan till Norge där hon spelar med Trondheim Jazzorkester.

2015 Simon Stålspets

Simon Stålspets (f. 1969) är trubadur och multiinstrumentalist med stor bredd. Han är freelancemusiker och spelar allt, från folkmusik till världsmusik. Han har fått sin musikaliska utbildning vid Uppsala Universitet, Örebro Musikhögskola, Högskolan i Falun samt Kungliga

Musikhögskolan i Stockholm (fil.mag. både i klassisk komposition och som elgitarrpedagog). Han har ett eget skivbolag, Nomis Musik, som bl.a. erhållit det tyska musikjournalistpriset Die Schallplatten Kritik.

2016 Torkel Johansson

Torkel Johansson kommer från Jämtland, där han jobbar som musiklärare i Åre. Han är en av Sveriges allra främsta blåsare på djurhorn och har också drivit projekt för nybörjare inom hornblåsning i många år. Vid dessa kurser använder Torkel en variant av de klassiska hornen tillverkat

i gran som är mer lättblåsta och går att stämma mer precist. 2016 spelade han upp för Zornmärket och fick det i silver. Han utsågs även till riksspeleman.

2017 John-Erik Eggens

John-Erik Eggens (f. 1936) har arbetat som skogsyrkeslärare i Rättvik och Falun och är välkänd inom folkmusikrörelsen, där han med stor skicklighet hanterar både spilåpipa, näverlur, ko- och bockhorn samt gitarr och fiol. För sina kulturella insatser fick han Rättviks kommuns kulturpris 2019. Han är även gammal vasaloppsåkare (första gången 1960 och kom då trea efter Sixten Jernberg och Rolf Rämgård). Han har suttit i Vasaloppets veteranförenings styrelse sedan 1990-talet.

2018 Bernt Lindström

Bernt Lindström är riksspel-man på vallhorn, som han tillverkar själv av kohorn. Han har spelat kohorn och bockhorn i närmare fyrtio år och det är en passion. Han är född och uppvuxen i Valbo

utanför Gävle. Efter studier vid Musikhögskolan i Göteborg blev han så småningom musiklärare vid folkhögskolan i Bollnäs. Sedan 2011 är han hemmahörande i Ockelbo.

2019 Kerstin Sonnback

Kerstin Sonnback (f.1953) är en musiker och sångpedagog som ständigt arbetar på bred front för att kulning, lur- och hornspel ska kunna ta plats och finna nya vägar. Hon har varit verksam vid Kulturama, Dalarö folkhögskola, Kungliga Musikhögskolan och Sjöviks folkhögskola i Krylbo. Dessutom har hon ett eget kulturhus vid Bäsingen, Humlebackens kulturhus, där det arrangeras allehanda kör-, jazz- och folkmusikkonserter.

2020 Sissel Morken Gullord

Sissel Morken Gullord (f. 1974) är en norsk frilansmusiker utbildad vid Norges musikhögskola på valthorn, men spelar också ventillösa instrument som barockhorn och klassiskt naturhorn. Därtill behäskar hon traditionella norska folkmusikinstrument som bockhorn och näverlur samt kulning. Hon medverkade med sitt bockhornsspel i Disneys animerade film Frozen. Med sitt lurspel vann hon 2013 Landskappleiken (räknas som norgemästerskap i folkmusik och dans).

2021 Jennie Tiderman-Österberg

Jennie Tiderman-Österberg (f.1981) är musiketnolog vid Dalarnas museum i Falun. Hon är dessutom körledare, opera-, gospel- och folk-musiksångare på freelance-basis. Efter bachelorexamen vid Stockholms universitet (2006) och masterexamen vid Örebro universitet (2011)

har hon fortsatt som doktorand i musikkvetenskap vid Örebro universitet, med studier kring de skandinaviska vallropen som kallas kulning.

2022

Jöns Anna Aronson

Jöns Anna Aronson är riksspelman och bor i egen fäbod i Färnäs, Mora. Rotad i fäbodmyllan är hon vitt berest och har lyckats sprida vallmusik världen kring, såväl genom kurser och seminarier som genom turnéer med näverlur och kohorn i Norge, Danmark, Finland, Estland, Japan, Tyskland, Grekland och Ungern. Hon har förvärvat en kulturskatt av äldre låtar, bl.a. efter Ris Kersti Persson (1858-1938), som av någon kallats "kohornets Elvis Presley".

2023 Börs Anders Öhman

Börs Anders Öhman (f.1949) började spela mässingsblås inom Frälsningsarmén, där hans föräldrar var engagerade. Under en femtonårsperiod var han militärmusiker vid Svea Livgardes musikkår och deltog bl.a. i beridna högvakter på tuba. Han har jobbat många år som musiklärare. På 1980-talet började han intressera sig för folkmusik och att bygga säckpipor, ocarinor, chalumeauer och kohorn. En kuriositet är att han medverkat vid dubbing av filmen Lejonkungen (1994).

2024 Melker Brodin

Melker Brodin (f. 1966) är trumpetare, horn- och lurspelare. Som musiklärare i Dalarna har han arbetat i kulturskolan Miranda, Älvdalens musikskola (från 2007), Rättviks musikskola (från 2016) och som kulturskolechef i Mora (från 2020) och så sent som 2024 som enhetschef för kulturskoleenheten i Falun. Han är även djupt engagerad i den folkmusikkultur som finns i Dalarna som utgörs av vallmusiken.

Han bär stolt sitt Zornmärke som skapades till riksspelmansstämman på Skansen år 1910.

Lurlåtar

På de följande sidorna återges ett antal lurlåtar som Årets Näverlursstipendiaterna bidragit med. Först några från en av initiativtagarna till Årets Näverlur, Ann-Marie Sundberg.

Vall-låt
el. Hornlåt
från Rörösa jäb

efter Halvarö Maria
Larsdotter * 1843 + 1937

FLOOD

Vall-låt (Polska)
♩ = 132

e. Ris-Kerstin

acc.

RÄTTVIK

Hornlåt

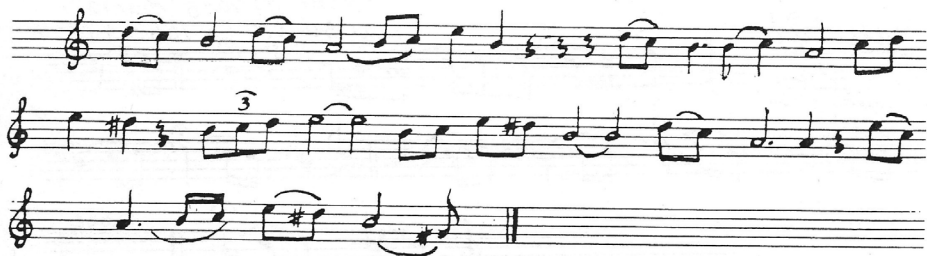
e. Tommos-Kerstin

♩ = 80

ÄNDALÉN

Hornlåt

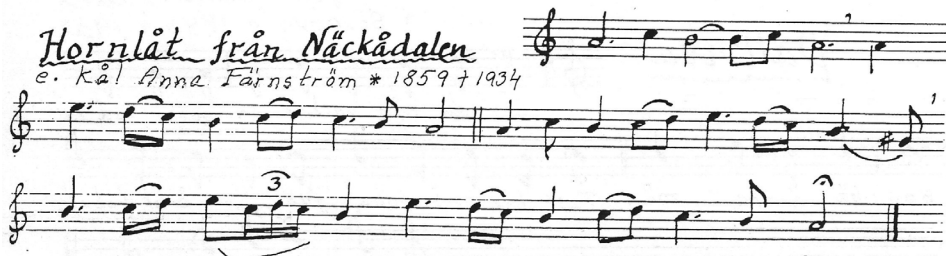
e. Nörstmo Halvar

MALUNG

Hornlåt från Näckådalen

e. Kål Anna Färnström * 1859 + 1934

ORSA

VALL-LÅT, BLÅST PÅ KOHORN. EFTER ANDERS FRISSELL UPPTECKN. AV KARL SPÖRR 1910.
Långsam obestämmd rytm.

MOCKFJÄD

Hornlåt

e. Gädd Lars K.S.

MUCKFÄRD

Hornlåt

e. Djur Karin Larsson Moje K.S.

GAGNET

Lur och Locklåt

Vifors Erik Larsson, Äppelbo
barb. Ann-Marie Sundberg

Vall-låt (Polska) $\text{♩} = 132$ e. Ris-Kerstin

acc.

RÄTTVIK

Lurlåt efter Tommos Kerstin Andersdotter, Evertsberg

Varglåtar från Idre

Vallåt efter Knis Karl Aronsson i Leksand

Bernt Lindström har skickat in en vallåt om vilken han skriver: "Den här vallåten efter Knis Karl tycker jag är en sådan bra och fin vallåt. Den uttrycker väldigt stark kommunikation! Enligt Knis Karl så blåste man den när någon hade hittat borttappade djur. Man 'blåste av' sökandet. Just den här varianten på 'Let int mer' tror jag inte finns upptecknad någonstans ..."

Fritt... "Let int mer"

Råndans sång

Jennie Tiderman-Österbergs bidrag är en nedteckning från Nås som berättar om skogsrået, eller råndan: "Råndan levde sitt ensliga liv långt inne i skogarna, strövande omkring med sin hjord. När allmogens kor blev oroliga och rädda, var det råndan som gick ibland dem. Vid valljäntans ankomst till sovholen (vilstället), syntes ofta eld uppgjord och det hade Råndan gjort. Hon brukade komma lallande med sina kreatur. Kanske sjöng hon den vallåt som Anna Blomqvist i Moje lärde sig av fåbodkullan Kristi Granat, som vallade djur på samma fåbod. Kristi berättade att hon hört råndan sjunga den för sina djur – en vallåt som alltid fungerade extra bra när korna skulle kallas hem."

Gertrud Magnusdotters gettrall

Torkel Johanssons bidrag är en gettrall om vilken han skriver: "Gertrud var piga på en gård i Brattland, Åre. Hon försvinner ur kyrkböckerna i mitten av 1800-talet. Hennes gettrall fanns spridd över Västjämtland. Folke Lindqvist (Lindqvistarna) har berättat att hans mormor sjöng denna melodi som vaggvisa när han var liten, men han kommer inte ihåg texten. Det är en underbar liten melodi som uttrycker Gertruds kärlek till sina getter och den omgivning hon verkade i."

Hornlåt av Olle Moraeus

Anna Aronson har återgivit bakgrunden till hur hon kom över en hornlåt av Olle Moraeus för många år sedan: "Olles morbror, Pelle Jakobsson, var min inspiratör och mentor i början av mitt hornspelande. Första gången jag träffade Pelle var i skidspåret från Hällbergs fåbod norr om Orsa, där jag intagit en våffla. När jag såg att det var Pelle tvärvände jag och följde efter. När jag kom ikapp flåsade jag: 'jag spelar också kohorn!'. *Duktig kicka' svarade han på min ungdomliga entusiasm." Hornlåten ska spelas mycket sakta utan tanke på taktfasthet.

Karimor

Nedan är ett exempel på norsk vallmusik från Sissel Morken Gullord.

Ka-ri-mor! Ka-ri-mor! Bå - ne dit grå - ter! Å - ja, å - ja je
hø - rer det. Je har for-føul, je går på vøull og rå - kår.
Læt op le! Slepp in fe! Mjøl-ke i kol-la! Si - te i bol - la
og gje de ves - le bå - ne drek - ke.